

บทที่ ๔

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์จะศึกษาว่าจรรยาบรรณการบริภาษของผู้พูดภาษาไทย ทั้งในด้านกลวิธีที่ผู้บริภาษเลือกใช้และผลกระทบของการบริภาษที่มีต่อผู้ถูกบริภาษ โดยอาศัยข้อมูลจากบทสนทนาในชีวิตจริงที่ผู้วิจัยเป็นผู้ร่วมเหตุการณ์และผู้สังเกตการณ์ และบทสนทนาในนวนิยาย ๖ เรื่อง ของผู้เขียน ๖ คน ได้แก่ “ข้าวอกนา” ของ สีฟ้า “ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด” ของ โบตัน “เมื่อยหลวง” ของ กฤษณา อโศกสิน “กลิ่นสีและที่แปรง” ของ พิษณุ ศุภ “คำพิพากษา” ของ ชาติ กอบจิตติ และ “เลือดเข้าตา” ของ วชิษฐ์ เดชบุญชร

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถจำแนกผลการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ กลวิธีการบริภาษ และผลกระทบของการบริภาษที่มีต่อผู้ถูกบริภาษ ดังมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑ กลวิธีการบริภาษ

จากการศึกษากลวิธีการบริภาษ พบว่า ผู้บริภาษในภาษาไทยใช้กลวิธีการบริภาษที่หลากหลาย ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น ๓ กลวิธี คือ กลวิธีการบริภาษแบบตรงไปตรงมา กลวิธีการบริภาษแบบอ้อม และกลวิธีเสริมการบริภาษ โดยแต่ละกลวิธีประกอบด้วยกลวิธีย่อยๆ หลายกลวิธี ดังนี้

๑) กลวิธีการบริภาษแบบตรงไปตรงมา เป็นการใช้ถ้อยคำบริภาษที่ชัดเจน ไม่กำกวม ผู้ถูกบริภาษสามารถรับรู้ได้ทันทีว่าตนกำลังถูกบริภาษโดยไม่ต้องตีความ กลวิธีนี้ประกอบด้วย

๑.๑) การบริภาษด้วยคำหยาบ ซึ่งหมายถึง ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ ไม่เรียบร้อย และไม่ควรรู้หรือสื่อสารโดยเฉพาะวิธภาษาทางการ จากการศึกษาพบว่า คำหยาบที่ผู้บริภาษเลือกใช้ ได้แก่ คำหยาบที่กล่าวถึงข้อบกพร่องของผู้ถูกบริภาษ ซึ่งเป็นคำหยาบที่ใช้เพื่อแสดงถึงลักษณะที่ไม่ดีของผู้ถูกบริภาษตามความหมายตามรูปของคำนั้น และคำที่หมายถึงสิ่งต้องห้าม ที่ใช้สื่อความหมายในเชิงอุปลักษณ์เพื่อแสดงถึงคุณสมบัติที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ถูกบริภาษ

๑.๒) การบริภาษด้วยคำที่แสดงความหมายทางลบ เป็นการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายกล่าวถึงลักษณะที่ไม่ดีตามที่สังคมประสงค์ ทั้งในด้านความคิดและสติปัญญา ด้าน

ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นทางวาจา และด้านการกระทำและความประพฤติ ซึ่งประกอบด้วยคำที่แสดง ความหมายนั้นๆตามรูปภาษา และสำนวนที่มีความหมายในทางลบ

๒) *กลวิธีการวิพากษ์แบบอ้อม* เป็นการเลือกใช้ถ้อยคำที่มีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ว่าผู้วิพากษ์ต้องการแสดงความหมายว่าอย่างไรหรือวิพากษ์ใคร ทำให้ผู้ถูกวิพากษ์ต้องอาศัยการ ตีความจากบริบทจึงจะทราบว่าตนกำลังถูกวิพากษ์ กลวิธีนี้ประกอบด้วย

๒.๑) การใช้ถ้อยคำนัยแฝง (Verbal Irony) ซึ่งประกอบด้วยถ้อยคำนัยแบบ ต่างๆ ได้แก่ การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตามรูปขัดกับถ้อยคำใกล้เคียง การใช้ถ้อยคำที่เป็นไปไม่ได้ การใช้ระดับภาษาที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ถูกวิพากษ์ และถ้อยคำนัยแฝงแบบเสียงสะท้อน (Echoic Irony) และถ้อยคำที่ละเมิดกฎความจริงใจของเซิร์ล (Searle, 1965) ได้แก่ การใช้รูปประโยค ถามเพื่อประชดประชัน การใช้คำแนะนำในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง การใช้คำอนุญาตในสิ่งที่ตนไม่ ยินยอม การใช้คำชมในสิ่งที่ตนไม่ชื่นชม ยินดี และการใช้คำขอบคุณผู้ที่กระทำไม่ดีแก่ตน

๒.๒) การใช้ความเปรียบ ซึ่งประกอบด้วย ๓ กลวิธี คือ การใช้ถ้อยคำ เปรียบเทียบเพื่อแนะนำผู้ถูกวิพากษ์มีคุณสมบัติที่ด้อยกว่า และไม่ดีเด่นกว่าผู้ถูกวิพากษ์ การใช้อุปลักษณ์ เพื่อสร้างภาพทางลบแก่ผู้ถูกวิพากษ์ทั้งที่เกี่ยวข้องกับรูปลักษณ์และพฤติกรรม และการใช้สำนวน ดัดแปลงเพื่อแสดงความน่าขบขันของผู้ถูกวิพากษ์

๒.๓) การใช้คำรี้นหู ซึ่งเป็นการใช้คำที่หลีกเลี่ยงไม่กล่าวคำหยาบ

๒.๔) การวิพากษ์แบบไม่เจาะจงเป้าหมาย ซึ่งเป็นการใช้คำที่มีความหมายกว้าง สามารถอ้างอิงถึงบุคคลได้มากกว่าหนึ่งคน โดยไม่ระบุเจาะจงว่าเป็นใคร เพื่อกล่าวถึงผู้ถูกวิพากษ์เพียง บุคคลเดียว

๒.๕) การสร้างบริบทสิ่งอื่นและผู้อื่น ซึ่งเป็นการแก้งบริบทสิ่งหนึ่ง โดยมี เจตนาให้ถ้อยคำเหล่านั้นกระทบไปถึงผู้ถูกวิพากษ์ซึ่งอาจเป็นคู่สนทนา หรือเป็นบุคคลที่สามที่ร่วมอยู่ใน การสนทนานั้น

๓) *กลวิธีเสริมการวิพากษ์* เป็นกลวิธีที่ผู้วิพากษ์ใช้เพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึกในทางลบ ที่มีต่อผู้ถูกวิพากษ์ที่กระทำผิด โดยไม่ได้มุ่งแสดงข้อบกพร่องของผู้ถูกวิพากษ์เช่น ๒ กลวิธีข้างต้น กลวิธีนี้ ประกอบด้วย

๓.๑) การใช้คำหยาบที่มีนัยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและ ผู้ฟัง ได้แก่ คำบุรุษสรรพนาม คำนำหน้านาม และคำลงท้ายที่หยาบ

๓.๒) การใช้คำอุทานเพื่อแสดงความรู้สึกทางลบ ได้แก่ คำอุทานที่แสดงความ ไม่พึงพอใจ และคำอุทานที่แสดงความรังเกียจ

๔.๑.๒ ผลกระทบของการบริภาษที่มีต่อผู้ถูกบริภาษ

ส่วนด้านผลกระทบที่มีต่อผู้ถูกบริภาษ การศึกษาครั้งนี้พบว่ากลวิธีการบริภาษเหล่านี้สามารถส่งผลกระทบต่อผู้ถูกบริภาษได้ใน ๓ ลักษณะ คือ

๑) การสูญเสียสถานภาพที่เคยได้รับจากผู้บริภาษเป็นผลจากการบริภาษที่ผู้บริภาษเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ถูกบริภาษ เพื่อแสดงว่าผู้ถูกบริภาษนั้นไม่ได้เป็นผู้ที่มีสถานะที่ควรให้เกียรติอีกต่อไป

๒) การกลายเป็นผู้ที่สังคมไม่ยอมรับ เป็นผลจากการบริภาษที่ผู้บริภาษเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงข้อบกพร่องต่างๆ ของผู้ถูกบริภาษ เพื่อทำให้เห็นว่าผู้ถูกบริภาษนั้นด้อยค่า ขาดคุณสมบัติของการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

๓) การถูกกีดกันออกจากกลุ่มโดยแสดงว่าเป็นผู้ที่มีสถานะต่ำกว่าผู้บริภาษ เป็นผลจากการบริภาษที่ผู้บริภาษเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงสถานะที่เหนือกว่าของตน เพื่อกดผู้ถูกบริภาษให้มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ที่มีสถานะต่ำกว่า ซึ่งเป็นการแบ่งแยกและกีดกันผู้ถูกบริภาษให้อยู่คนละชั้นกับผู้บริภาษ

นอกจากผลการศึกษาด้านกลวิธีการบริภาษ และผลกระทบของการบริภาษที่มีต่อผู้ถูกบริภาษ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้แล้ว การศึกษาครั้งนี้ยังพบอีกว่า การบริภาษนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึง ค่านิยม ที่เป็นความคิด ความเชื่อของคนไทยได้ ๓ ประการ ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับคุณสมบัติของสมาชิกที่สังคมไทยต้องการ ค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับกลุ่มพรรคพวก และค่านิยมเกี่ยวกับความรักศักดิ์ศรีและหน้าตาของตนเอง

ในส่วนของค่านิยมเกี่ยวกับคุณสมบัติของสมาชิกที่สังคมไทยต้องการนั้น การบริภาษสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยนั้นต้องการให้สมาชิกเป็นบุคคลที่มีความดีพร้อมทั้งด้านความคิดและสติปัญญา ด้านวาจา และด้านการกระทำและความประพฤติ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับลักษณะของ "ผู้ดี" ตามที่สังคมไทยปรารถนา

ส่วนค่านิยมเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับกลุ่มพรรคพวกนั้น การบริภาษแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญต่อการร่วมกลุ่มในทุกๆระดับ บุคคลจะมีความสำคัญหรือไม่ นั้นขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นเป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกับตนหรือไม่ และหากบุคคลนั้นเป็นกลุ่มเดียวกับตน ก็จะพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันได้

และในส่วนของค่านิยมเกี่ยวกับความรักศักดิ์ศรีและหน้าตาของตนเอง การบริภาษแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของคนไทยที่เห็นว่า ศักดิ์ศรีและหน้าตาในสังคมเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นคนไทยจึงพยายามกระทำในสิ่งที่จะช่วยรักษาศักดิ์และหน้าตาทางสังคมเหล่านี้เอาไว้

๔.๒ อภิปรายผล

นอกจากผลสรุปข้างต้นที่ทำให้เห็นถึงกลวิธีการบริภาษในภาษาไทย และผลกระทบของการบริภาษที่มีต่อผู้ถูกบริภาษแล้ว จากผลการศึกษาผู้วิจัยยังสังเกตเห็นข้อที่น่าสนใจเพิ่มเติม ดังนี้

ถึงแม้งานวิจัยนี้จะไม่มิตฤประสงค์ที่จะศึกษาถึงปัจจัยแวดล้อมของการบริภาษว่ามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการบริภาษหรือไม่ อย่างไร แต่จากการศึกษาพบว่าปัจจัยแวดล้อมนั้นมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการบริภาษเช่นเดียวกับวัจนกรรมอื่นๆ กล่าวคือ จากการสังเกตการเลือกใช้กลวิธีการบริภาษของผู้ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน พบว่า ผู้บริภาษที่มีสถานภาพสูงกว่ามักจะใช้กลวิธีการบริภาษที่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างสถานภาพของตนเองกับผู้ถูกบริภาษ เพื่อให้ผู้ถูกบริภาษยอมอยู่ภายใต้อำนาจของตนที่มีเหนือกว่า เช่น การใช้คำที่มีความหมายทางลบเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ฟัง ตัวอย่างเช่นคำว่า “ลามปาม” หรือ “ล้ำลึก” เป็นต้น ในขณะที่ผู้บริภาษที่มีสถานภาพที่ต่ำกว่ามักจะใช้กลวิธีการบริภาษที่สามารถลดเกียรติ หรือหักหน้า เพื่อแสดงถึงการไม่ยอมอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ถูกบริภาษ เช่น การใช้คำหยาบที่มีนัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ตัวอย่างเช่น การใช้คำนำหน้านาม “ไอ้” ที่ “ฟัก” ในเรื่องคำพิพากษาใช้กับ “ครูใหญ่” เป็นต้น

อีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการบริภาษก็คือ ปัจจัยสถานภาพทางสังคมของผู้บริภาษ จากข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นที่น่าสังเกตว่า การบริภาษในเรื่อง “เมียหลวง” ที่มักเป็นการบริภาษระหว่าง “อนิรุทธิ์” ซึ่งจบการศึกษาในระดับปริญญาเอกและเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และ “วิกันดา” ซึ่งจบการศึกษาในระดับเดียวกัน และทำงานรับราชการเป็นหัวหน้ากอง สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ นั้นพบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้ถ้อยคำนัยแฝงเพื่อประชดประชัน โดยไม่ปรากฏว่ามีการใช้คำหยาบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริภาษต้องการรักษาน้ำตาตนเอง จึงไม่กล้าที่จะใช้คำหยาบ ในขณะที่การบริภาษในเรื่อง “ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด” และ “ข้าวนอกนา” ซึ่งตัวละครที่มักมีบทบาทบริภาษเรื่องนั้นเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าพบว่า มีทั้งการใช้คำหยาบ และการใช้ถ้อยคำนัยแฝงในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน

นอกจากนี้ปัจจัยเกี่ยวกับเพศของผู้บริภาษและผู้ถูกบริภาษก็ยังมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการบริภาษด้วยเช่นกัน จากข้อมูลที่ใช้ศึกษาผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ผู้บริภาษที่เป็นเพศชายมักจะใช้ถ้อยคำบริภาษที่หยาบและตรงไปตรงมา เมื่อต้องการบริภาษผู้ถูกบริภาษที่เป็นเพศชายเช่นกัน ในขณะที่หากต้องการบริภาษเป้าหมายที่เป็นเพศหญิงนั้น มักจะใช้ถ้อยคำนัยผกผันเพื่อประชดประชัน และการใช้คำหยาบ ส่วนผู้บริภาษที่เป็นเพศหญิงนั้นมักจะใช้ทั้งคำหยาบ การใช้ถ้อยคำนัยผกผัน และอุปลักษณะกับเป้าหมายทั้งที่เป็นเพศหญิงและเพศชาย

ที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงข้อสังเกตเมื่อพิจารณาปัจจัยต่างๆทางสังคม ซึ่งไม่ใช่วัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่องนี้ นอกจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้บริภาษและผู้ถูกบริภาษแล้ว ผู้วิจัยเชื่อว่าปัจจัยอื่นเช่นจากหรือสถานที่ ก็น่าจะมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการบริภาษด้วยเช่นกัน ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้น่าจะได้ได้มีการศึกษาต่อไป

๔.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจและสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้อีก อาทิเช่น

๔.๓.๓ เนื่องจากการศึกษาวัจนกรรมการบริภาษในครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาถึงภาพรวมของการบริภาษทั้งด้านกลวิธีการบริภาษ และผลกระทบของการบริภาษที่มีต่อผู้ถูกบริภาษ จึงไม่ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีต่างๆเพื่อบริภาษ ดังนั้นจึงน่าจะมีการศึกษาต่อไปว่าปัจจัยต่างๆ เช่น ปัจจัยสถานภาพระหว่างผู้บริภาษกับผู้ถูกบริภาษ หรือปัจจัยการมีบุคคลที่สามร่วมในการบริภาษ มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการบริภาษหรือไม่ อย่างไร เพื่อให้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาสุภาพของผู้พูดภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น

๔.๓.๒ ในระหว่างการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าคำหยาบ เช่น คำสรรพนาม “กู” “มึง” นั้นในบางบริบทสามารถใช้เพื่อช่วยรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นกลวิธีความสุภาพด้านบวก (positive politeness) ตามแนวคิดเรื่องการใช้ภาษาสุภาพของบราวน์และ เลวินสัน (Brown and Levinson, 1978) อันเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับความคิดของคนทั่วไปที่เห็นว่าคำหยาบนั้นเป็นถ้อยคำที่ไม่สมควรพูดไม่ว่าในกรณีใด ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่า คำหยาบในภาษานั้นทำหน้าที่ในการสนทนาอย่างไรบ้าง ซึ่งอาจจะช่วยเติมเต็มความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยในอีกแง่มุมหนึ่ง

๔.๓.๓ จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การบริภานันสามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมความคิด ความเชื่อของคนไทยได้ ทั้งนี้เพราะการบริภานันมีผลต่อจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) วิธีการหนึ่ง (สุพัตรา สุภาพ, ๒๕๔๑: ๒๓; งามพิศ สัตย์สงวน, ๒๕๔๔: ๖๗) ดังนั้นจึงน่าสนใจศึกษาการบริภานันด้วยกรอบทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เช่น คติชนวิทยา ซึ่งอาจทำให้ได้รับความรู้ในเกี่ยวกับวัฒนธรรม ตลอดจนความคิด ความเชื่อของคนไทยมากขึ้น